

ΑΡΧΕΓΟΝΕΣ ΑΝΑΙΜΑΚΤΕΣ ΘΥΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΕΣΣΑΛΩΝ

Ὁ πανίσχυρος πάνω στή γῆ ἄνθρωπος ἔχει στιγμές πού τόν καταλαμβάνει μία υπερβολική ἀδυναμία στήν προσπάθειά του νά κατορθώσει ἐκεῖνο πού ἐπιδιώκει.

Αἰσθήματα φόβου καί τρόμου τόν κυριεύουν σέ σοβαρές καμπές τῆς ζωῆς του. Αὐτά τὰ αἰσθήματα, αὐτές οἱ ἐσωτερικές ἀνάγκες καί ἀνησυχίες, τόν ἀναγκάζουν καί ἀποδίδει τήν ἐπιτυχία ἢ τήν ἀποτυχία πολλῶν προσπαθειῶν του σέ μία ἀνώτερη του δύναμη.

Προσπαθεῖ νά συνεργασθῆ μέ αὐτή τή δύναμη καί ἐπιχειρεῖ νά τήν ἐξευμενίσῃ καί νά ἐπιτύχῃ τήν εὐνοϊκή της διάθεση.

Ὁ ἀπλοϊκός ἄνθρωπος ἀπό τὰ ἀρχαῖα χρόνια πιστεύει, ὅτι, ἂν προσφέρῃ¹ πρὸς τή δύναμη αὐτή κάτι σπάνιο, πολύτιμο καί υπερβολικό, μέ ἄλλα λόγια, ἂν τῆς προσφέρῃ κάτι πού θά τήν εὐχαριστήσῃ ἢ καί θά τήν ξεγελάσῃ ἀκόμα στήν κατάλληλη γι αὐτὸν περίσταση, θά ἐπιτύχῃ τή συμπαράστασή της.

Ἔτσι λοιπὸν ἀπὸ πολὺ παλιά, καί, ὅπως θά φανῆ ἀπὸ τὰ παρακάτω, μέχρι καί σήμερα καί οἱ Θεσσαλοὶ ἐξαναγκάζονται νά καταφεύγουν σέ θυσίες καί σέ προσφορές πρὸς κάθε τι πού εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ αὐτοὺς καί πού μπορεῖ νά συμβάλῃ μέ ἀποτελεσματικότητα στήν ἐπιτυχία ἐκείνου πού ἐπιδιώκουν.

Ὁ χαρακτήρας καί ἡ μορφή τῶν θυσιῶν αὐτῶν, σέ ὀλόκληρη τὴν ἔκταση τοῦ θεσσαλικοῦ χώρου, ποικίλλει ἀνάλογα μέ τὸν τόπο, τὸν τρόπο, τὴ χρονικὴ στιγμή καί τὴν περίσταση, πού τελοῦνται.

Ἐκεῖνο ὅμως πού διαφοροποιεῖ σέ μεγαλύτερο βαθμὸ τὴ μορφή καί τὸ χαρακτήρα τῶν προσφορῶν αὐτῶν εἶναι τὰ ποικίλα μέσα, πού χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς ἀθρώπους γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσή τους.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἄλλη εἶναι ἡ μορφή τῆς θυσίας, ἂν τὰ μέσα - εἶδη, πού χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν τέλεσή της εἶναι τὰ ὁποιαδήποτε, ἄλλη ἂν εἶναι ἐκκλησια-

1. Πρβλ. M. Nilsson, Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας (μετάφρ. Αἰκατέρ. Παπαθωμοπούλου), Ἀθήναι 1971, σ. 206.

στικά ή μετά από εύλογια ιερέως, και άλλη, αν είναι αντιπροσωπευτικά δαιμονικής δύναμης, αν δηλαδή μέσα σε αυτά συνυπάρχει και συνευρίσκεται κάποια δαιμονικότητα.

Τὰ χρησιμοποιούμενα αυτά μέσα και είδη ποικίλλουν ανάλογα προς τοίον άπευθύνεται ή θυσία - προσφορά και ακόμα εξαρτώνται από τὸ βαθμὸ τῆς αναγκαιότητας για τὸ ἐπιδιωκόμενο.

ΤΟΠΟΙ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ

Στὰ χωριά Σαραντάπορο, Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι και Κονιατὸ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος οἱ κάτοικοι κάνουν τὴν προσφορά τους ρίχνοντας κομμάτια ἀλατιοῦ πάνω στὴ φωτιά¹, ποὺ μᾶς θυμίζει τὸ «Ἐστὶθ θύειν» τῶν ἀρχαίων.

Στὴ Καλομοίρα² τῆς Καλαμπάκας συνηθίζουν «νά καίεται καθ' ἐκάστην θυμίμα ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς οἰκίας». Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ μᾶς θυμίζει τίς προσφορὲς λιβανιοῦ πάνω στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν για ἐξευμενισμό τοῦ πεθαμένου.

Στὸ χωριὸ Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι³ τῆς Ἐλασσόνας τὴ Μ. Πέμπτη, ὅσοι ἔχουν φρεσκοπεθαμένο, βᾶφουν ἄβγα σὲ σκοῦρο χρώμα και πετοῦν τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ μαζί με ἓνα κουλούρι ψωμιοῦ στὸ κατώφλι τῆς κεντρικῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ. Ἐδῶ σημειώνουμε τὴν πανελλήνια δοξασία, ὅτι τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴ λαϊκὴ πίστη, βγαίνουν οἱ ἁμαρτωλὲς ψυχὲς ἀπὸ τοὺς τάφους και τοὺς προσφέρονται κοντὰ στὸν τάφο διάφορα φαγώσιμα.

Ἡ προσφορά τῶν Θεσσαλῶν στὸ κατώφλι τῆς κατοικίας μᾶς θυμίζει τὴν ἀρ-

1. Βλ. Κ(έντρο) Λ(αογραφίας) ἀρ. 1982, σ. 7. (συλλ. Ἄ. Σκλιούμπα, Κονιατὸ Ἐλασσόνος, 1953). Πρβλ. Νί κ. Νί τ σ ο υ, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἡπειρῷ κόμης τοῦ Τσαμαντᾶ, Ἀθῆναι 1926, σ. 136, και Θ α ν. Π. Κ ω σ τ ᾶ κ η, Παροιμίες και παροιμιακὲς φράσεις στὸν Ἀριστοφάνη, Λαογρ. 24(1966), σ. 159, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι Θεσσαλοὶ θυσίαζαν ψωμὶ στὴν Ἐστία.

2. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2329, σ. 40 (συλλ. Γεωργ. Α. Γιαννοῦχου, Καλομοίρα Καλαμπάκας, 1960).

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, σ. 10 (συλλ. Γλυκερίας Κυρίτση, Μικρὸν Ἐλευθεροχώριον Ἐλασσόνος, 1953). Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 1971, σ. 39, (συλλ. Α. Κ. Τσέλιου, Κρυόβρυση Ἐλασσόνος, 1953), ὅπου κάνουν και μαντικὴ πάνω στὸ κατώφλι. Βλ. και Ἀ γ γ. Ν. Δ ε υ τ ε ρ α ί ο υ, Ὁ ἄρτος κατὰ τὴν γέννηση και τὴν τελευτὴν. Ἡ συμβολικὴ και μαγικὴ χρῆσις του ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορικᾷ. Ἀθῆναι 1978, σ. 8, ὅπου στὴν περιοχὴ τῆς Ἐλασσόνος προσφέρουν ψωμὶ στὸ πνεῦμα - δαιμόνιο ποὺ προξένησε τὴ βασκανία και ἔτσι ἀνακαλύπτεται ὁ βάσκανος. Για τὸν βάσκανο δαίμονα βλ. K a r l K e r é n y i, Die Griechisch - Orientalische Romanliteratur in Religionsgeschichtlicher Beleutung, Darmstadt 1952, σ. 189.

χαία¹ δοξασία, ότι τὸ κατώφλι ἢ ἡ εἴσοδος σὲ ὅποιοδήποτε τόπο «ἐπὶ θύροις Ὀδυσῆος, οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου» (Ὀδ. α 104) θεωρεῖται καθὼς «ἢ εἰς τὸν κάτω κόσμον ἄγουσα» (Ἰλ. Θ 15).

Ἔτσι λοιπὸν οἱ σημερινοὶ Θεσσαλοὶ, ὅπως καὶ οἱ πρόγονοὶ τους, κάνουν προσφορὰς στὸ κατώφλι ἀντὶ νὰ τὶς κάνουν πάνω στοὺς τάφους καὶ θεωροῦν ἔτσι καὶ αὐτοὶ τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ τους σὰν εἴσοδο στὸν Κάτω Κόσμο².

Εἶναι πολὺ παλιὰ ἡ δοξασία, ὅτι τὸ κατώφλι τῆς πόρτας τῆς κατοικίας εἶναι τόπος ψυχῶν καὶ πνευμάτων. Γιὰ νὰ ἀποφύγη ἡ νύφη τοὺς καταδοκοῦντες στὸ μέρος αὐτὸ δαίμονες, στὸ χωριὸ Λυκούδι³ τῆ στιγμῆ ποὺ μπαίνει μέσα στὸ καινούργιο τῆς σπίτι, θὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ κατώφλι, ἀλλιῶς πρέπει νὰ προσφέρῃ ἐκεῖ διάφορα δῶρα⁴.

Στὰ χωριὰ Βλαχογιάννη⁵ καὶ Γιαννωτὰ⁶ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνας, στὸ μέρος αὐτὸ ἡ νύφη θὰ προσφέρει χύνοντας στὴ γῆ ἄφθονη ποσότητα κρασιοῦ.

Ὅτι τὸ μέρος τοῦ κατωφλιοῦ εἶναι γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς μας τόπος δαιμόνων τὸ βλέπουμε καὶ στὴν περίπτωση, ποὺ, ὅταν θέλουν νὰ κάμουν κακὸ σὲ γείτονα τους, ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ἔχουν κατασκευασθῆ κατὰ μαγικὸ τρόπο, θάβονται⁷ στὸ μέρος αὐτό.

Ἄλλο μέρος τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ γίνονται προσφορὰς, εἶναι καὶ ἡ στέγη του.

Πολλὲς εἶναι καὶ οἱ δοξασίαι (Πλίνιος ΗΝ, 28.33), ὅτι ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ εἶναι κατοικία δαιμόνων καὶ κακοποιῶν πνευμάτων⁸. Σήμερα, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὰ δαιμόνια αὐτὰ οἱ κάτοικοι στὰ χωριὰ Ἀμούρι⁹, Πύθιο¹⁰, Λυκούδι¹¹ καὶ

1. Γιὰ τὶς παλιὰς δοξασίαις, ὅτι τὸ κατώφλι τῆς πόρτας τῆς κατοικίας εἶναι ἔδρα δαιμόνων, ψυχῶν κλπ. βλ. κυρίως E. S a m t e r, Geburt, Hochzeit und Tod, Leipzig und Berlin 1911, σ. 142. Ludwig Radermacher, Beiträge zur Volkskunde aus dem Gebiet der Antike, Wien 1918, σ. 65. Ν. Γ. Πολίτου, Ὁ γάμος παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησι, Λαογρ. Σύμμ. 3(1931), σ. 292 καὶ Κ. Α. Ρωμαίου, Τὸ ὄνι κατὰ τὸν γάμον, Λαογρ. 7(1923), σ. 357.

2. Πρβλ. Ἰλ. Θ 15.

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, σ. 40, (συλλ. Ἀθανασ. Παπανικολάου, Λυκούδι Ἐλασσόνας, 1953).

4. Πρβλ. Γεωργ. Π. Ἀναγνωστοπούλου, Λαογραφικὰ ἐξ Ἠπείρου, Λαογρ. 5(1915), σ. 30 καὶ 44. Κ. Α. Ρωμαίου, ὁ.π., σ. 356.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1970, σ. 14 (συλλ. Ἀθανασ. Νακούλη, Βλαχογιάννη Ἐλασσόνας, 1953).

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2370, σσ. 13-14, (συλλ. Κων/νου Βραχνιᾶ, Γιαννωτὰ Ἐλασσόνας, 1960).

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1971, ὁ.π., σ. 36. Πρβλ. Φαίδ. Κουκουλέ, Μεσαιωνικοὶ καὶ νεο-ελληνικοὶ καταδέσμοι, Λαογρ. 8(1921-25), σσ. 328-331, 334 καὶ Λαογρ. 9(1926), σσ. 503-504 ὡς τόπος καταθάψεως καὶ καρφώματος.

8. E. S a m t e r, ὁ.π., σ. 54.

9. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, σ. 45 (συλλ. Δημ. Παπαδούλη, Ἀμούρι Ἐλασσόνας, 1953).

10. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1977, σσ. 9-10 (συλλ. Ἐλισάβετ Παπαφιλίππου, Πύθιον Ἐλασσόνας, 1952).

11. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, ὁ.π., σ. 22.

Μαγούλα ¹ τῆς περιοχῆς μας, ρίπτουν πάνω στὴ στέγη πολλὰ καὶ διάφορα φαγώσιμα σὲ διάφορες περιστάσεις.

Στὴν ἄκρη ² τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ, σημεῖο ἀντιπροσωπευτικὸ ὁλόκληρης τῆς στέγης ἀπὸ ὅπου πέφτουν οἱ σταλαγμαῖτες καὶ ὅπου εἶναι ἡ ἀστρέχα ³, ἐνοικοῦν γιὰ τοὺς κατοικοὺς πολλῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς μας, δαίμονες καὶ κακοποιὰ πνεύματα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν κάθονται στὸ μέρος αὐτὸ οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, ἐνῶ προσφέρουν ἐκεῖ διάφορα φαγώσιμα κυρίως. Στὸ χωριὸ Λυκούδι ⁴ τῆς Ἐλασσόνας στὴν ἀστρέχα τῆς στέγης «πετᾶνε στραγάλια».

Ἀπὸ τὰ πλησιέστερα πρὸς τὸ σπίτι μέρη, πού τὰ θεωροῦν σὰν κατοικία δαιμόνων καὶ στὰ ὅποια κάνουν διάφορες προσφορές, εἶναι καὶ ὁ φοῦρνος ⁵. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Λυκούδι καὶ Πύθιο ρίπτουν ἐπάνω καὶ μέσα στὸ φοῦρνο διάφορα φαγώσιμα. Ὅσοι κατοικοῦν στὰ χωριά Σαραντάπορο καὶ Κοκκινοπηλὸς τῆς ἴδιας ἐπαρχίας, μόλις ἡ νύφη φθάσει γιὰ τὴ στέψη στὴν ἐκκλησία, θὰ προσφέρῃ ἄφθονο κρασί καὶ στὸ πνεῦμα τῆς αὐλῆς τῆς ἐκκλησίας ⁶.

Γιὰ νὰ ἐξευμενισθῇ τὸ κακὸ πνεῦμα ἢ δαιμόνιο, πού ἴσως νὰ εὐρίσκεται στὰ χωράφια ⁷, στὰ ἀμπέλια ⁸ καὶ στὰ μέρη πού περιφέρονται γιὰ βοσκὴ ⁹ τὰ ζῶα, γίνονται στὰ σημεῖα αὐτὰ διάφορες προσφορές.

Σὲ χωριά τῆς Δυτικῆς Θεσσαλίας ¹⁰ ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς πηγαίνει στὸ σταῦλο, κόβει σὲ τέσσερα τεμάχια καὶ πετάει πρὸς τὴν κατεύθυνση τῶν τεσσάρων σημαίων τοῦ ὀρίζοντα τὴν κουλούρα τοῦ ψωμιοῦ, ἢ ὅποια ἔχει παρασκευασθῇ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1980, σ. 3 (συλλ. Γ. Φάκα, Μαγούλα Ἐλασσόνας, 1953). Πρβλ. καὶ Κ. Α. Ρ ω μ α ί ο υ, Τὸ ὑνί., ὁ.π., σ. 357, ὅπου «στὸ γάμο τὰ ρίχνουν ἀπάνου τὰ ντουφέκια, στὸ θάνατο παιδιῶν κάτω».

2. Βλ. πὺ ἀνω καὶ γιὰ τὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ ὡς ἀντιπροσωπευτικὸ μέρους τοῦ ὄλου.

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, ὁ.π., σ. 63 καὶ ἀρ. 2385, σ. 75 (συλλ. Γεωργ. Α. Γιαννοῦ, Καλομοῖρα Καλαμπάκας, 1961).

4. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, ὁ.π., σ. 60.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1971, ὁ.π., σ. 62, Κ.Α. ἀρ. 1974, ὁ.π., σ. 62. Κ.Α. ἀρ. 1975, ὁ.π., σ. 22, Κ.Α. ἀρ. 3026, σ. 139 (συλλ. Ἄννας Παπαμιχαήλ, ἐπαρχία Καρδίτσας, 1966).

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1969, σ. 9 (συλλ. Ἰ. Κωσταρίκου, Σαραντάπορον Ἐλασσόνας, 1953) καὶ ἀρ. 2443, σσ. 16-17 (συλλ. Κ/νου Βραχνιᾶ, Καλύβια Κοκκινοπηλοῦ Ἐλασσόνας, 1962).

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1977, ὁ.π., σ. 23.

8. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1980, ὁ.π., σ. 19.

9. Κ.Α. ἀρ. 2385, ὁ.π., σ. 50.

10. Βλ. Χρ. Ἀθ. Κολότσιου-Δημοφίλου, Λαογραφία Καραγκούνηδων Δυτ. Θεσσαλίας, Ἀθήνα 1962, σ. 55.

Μέσα στο μαντρί θα γίνη προσφορά ψωμιού πρὸς τὸ δαίμονα τῆς μάντρας στὴ Βερδικούσα ¹ τῆς Ἐλασσόνας, ἂν πέση ἀρρώστια στὰ ζῶα. Στὸ χωριὸ Λυκούδι ² τῆς ἴδιας ἐπαρχίας, ἐπειδὴ πιστεύουν, ὅτι τὰ δαιμόνια μαζεύονται στὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ, στὸ σημεῖο αὐτὸ τῆ Μ. Πέμπτη παραχώνουν τὸ ἄβγὸ ἀπὸ τὰ εἰκονίσματα. Ὅπως θὰ δοῦμε πιὸ κάτω, μία ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ ἀφήνουν ἀθέριστη καὶ ἓνα κλῆμα στὴν ἄκρη τοῦ ἀμπελιοῦ ἀφήνουν ἀτρύγητο.

Συνηθέστατες ἦσαν στὴν ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα οἱ ἐκδηλώσεις φόβου ἢ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὶς πηγές, τὶς λίμνες, τὰ ρυάκια καὶ τοὺς ποταμούς. Οἱ ἄνθρωποι προσέφεραν διάφορα φαγώσιμα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔκριναν ἀπαραίτητο στὰ πνεύματα τοῦ νεροῦ ³. Σὲ πολλὰ χωριά τῆς Θεσσαλίας οἱ νέφες πρὸ καὶ μετὰ τὸ γάμο «θὰ ταῖσουν τῆ βρῶση» ⁴ καὶ στὴ συνέχεια θὰ πάρουν ἀπὸ αὐτὴ τὸ νερὸ γιὰ νὰ ζυμώσουν τὸ πρῶτο τους ψωμί. Στους ἴδιους τόπους οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Γιαννωτά ⁵, Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι ⁶ καὶ Ἀμούρι ⁷ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνας θὰ κάμουν κάθε λογῆς προσφορὲς καὶ σὲ ποικίλες περιπτώσεις ⁸.

Οἱ κάτοικοι πολλῶν χωριῶν τῶν ἐπαρχιῶν Ἐλασσόνας καὶ Καρδίτσας θὰ κάμουν ποικίλες προσφορὲς πάνω στους τάφους ⁹ τῶν νεκρῶν, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν τὸ πνεῦμα τους, καθὼς πιστεύουν. Πιὸ συγκεκριμένα, στὸ χωριὸ Κρυόβρυση ¹⁰ τοποθετοῦν ἓνα

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 33.

2. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, δ.π., σ. 63.

3. Πρβλ. Ἄ γ α π ί ο υ Μ ο ν α χ ο ὺ τοῦ Κρητός, Γεωπονικόν, Βενετία 1884, σ. 137, ὅπου «ἐὰν τύχη νὰ πινηῖ τις εἰς ποταμόν, ἢ εἰς θάλασσαν, καὶ δὲν τὸν εὐρίσκεις ρίζε ἓνα ψωμί εἰς ἐκείνην τὴν μερὰν ὅπου ἐπνίγη καὶ αὐτὸ βουλᾶ, καὶ ὑπάγει ἀπάνω εἰς τὸ λείψανον τοῦ νεκροῦ, καὶ στέκεται».

4. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 12. Πρβλ. Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ. Νεοελληνικὴ Μυθολογία, ἐν Ἀθήναις 1871, σσ. 81, 84, 95-97. Τ ο ὺ Ἰ δ ί ο υ, Δημῶδη ἄσματα τῆς δρακοντοκτονίας ἀγίου Γεωργίου, Λαογρ. 4(1913), σ. 206. Τ ο ὺ Ἰ δ ί ο υ, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Β'(1921), σ. 281, σημείωση 1.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1981 σ. 7 (συλλ. Ἄνδρ. Καραμανάκου, Γιαννωτά Ἐλασσόνας, 1952), ἀρ. 2385, δ.π., σ. 7 καὶ ἀρ. 2385, δ.π., σ. 20.

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, σ. 23.

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 27.

8. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, δ.π., σ. 42. Πρβλ. Κ. Α. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 29. ἀρ. 1971, δ.π., σ. 25, ὅπου στὸ χωριὸ Κρυόβρυση τῆς Ἐλασσόνας προσφέρει χρήματα. Ἀκόμη Κ.Α. ἀρ. 1977, δ.π., σ. 10 καὶ ἀρ. 2385, δ.π., σ. 63.

9. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, δ.π., σ. 16, ὅπου ἡ προσφορὰ γίνεται ἀπὸ «κόρη ἀειπάρθενη», Κ.Α. ἀρ. 2936, σ. 26, φωτ. 1 (συλλ. Ἀστερίου Παπανικολάου, Ἐπαρχία Ἐλασσόνας, 1965).

10. Βλ. Ἄ γ γ. Δ ε υ τ ε ρ α ί ο υ, Ὁ ἄρτος..., δ.π., σ. 134.

ψωμί κοντά στο νεκρό και στο Σαραντάπορο ¹ μία κουλούρα ψωμιού εκεί που ξεψύχησε ο νεκρός και άλλη μία πάνω στον τάφο του.

Οί προσφορές που γίνονται σήμερα από τους Θεσσαλούς στα σταυροδρόμια μᾶς θυμίζουν τις αντίστοιχες θυσίες και προσφορές τῶν Ἀρχαίων. Ἀπὸ πολὺ παλιὰ τὰ μέρη αὐτὰ θεωροῦνται ὡς τόποι πνευμάτων και δαιμόνων. Στὰ μέρη αὐτὰ «τὰ καθάρματα οἱ παλαιοὶ ἀπέφερον, ὅταν τὰς οἰκίας και τὰς πόλεις ἐκάθαιρον» ².

Σήμερα οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν Γιαννωτὰ ³ και Γεράνεια ⁴ τῆς Ἐλασσόνας προσφέρουν στα σταυροδρόμια «για νὰ μὴ πάθουν ἀπὸ κακὸ, ὅσοι περνᾶνε ἀπὸ ἐκεῖ».

Ἀκόμη τόπος προσφορᾶς μπορεῖ νὰ εἶναι και τόπος ἀκαθόριστος ⁵. Σὲ ἕνα ὀποιοδήποτε ἐρημικὸ μέρος μπορεῖ, κατὰ τὴ λαϊκὴ πάντοτε δοξασία, νὰ εἶναι τὸ δαιμονικὸ στοιχεῖο ἐλεύθερο ἢ και ἐγκλωβισμένο. Τὸ μέρος αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι τὰ δάση ⁶, στα ὁποῖα ἴσως νὰ βρεθῇ ἡ λεχώνα ἢ τὸ ἀσαράντιστο παιδί της ἢ και ἡ νιόπαντρη γυναίκα. Για τὸ λόγο ὅτι ὁ τόπος αὐτὸς εἶναι ἀκαθόριστος και δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ κάμει προσφορὰ, ἀναγκάζονται νὰ μεταφέρουν ἐπάνω τους ⁷ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατὰ ἄλλον τρόπο θὰ προσέφεραν. Ἔτσι λοιπὸν κυκλοφορεῖ χωρὶς φόβο ἡ λεχώνα στὸ χωριὸ Λυκούδι τῆς Ἐλασσόνας, ἡ στεῖρα γυναίκα στὴν Καλαμπάκα ⁸ και τὸ μικρὸ παιδί στὴν Κόνιατση ⁹.

Μέχρι τώρα ἐξετάσαμε τόπους προσωρινῶν προσφορῶν σὲ ἀνάλογες περιστάσεις. Ὑπάρχουν ἀπὸ τὴν ἐξεταζόμενη περιοχὴ και προσφορὲς μὲ κάποια μορφή μόνιμης βάσης, δηλαδή προσφορὲς που ἴσως νὰ διατηρηθοῦν για πολλὰ χρόνια. Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα χρόνια ὑπάρχει ἡ δοξασία, ὅτι μέσα στα παλιὰ δένδρα κατοικεῖ δαιμονικὸ στοιχεῖο και μάλιστα ὁ δαίμονας τῆς φωτιᾶς ¹⁰. Καὶ πρὸς ἐξευμενισμό αὐτοῦ τοῦ

1. Βλ. Ἀγγ. Ν. Δευτεραίου, ὅ.π., σ. 139.

2. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, ὅ.π., σ. 488.

Τοῦ Ἰδίου, Παραδόσεις, τόμ. Α', ἐν Ἀθῆναις 1904, ἀρ. 869, και Ἀντων. Δ. Κεραμοπούλου, Ὁ ἀποτυμπανισμός, ἐν Ἀθῆναις 1923, σ. 49.

3. Βλ. Κ.Λ. 1981, ὅ.π., σ. 6.

4. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1966, σ. 19 (συλλ. Βασ. Β. Βασιπούλου, Γεράνεια Ἐλασσόνας, 1953).

5. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1974, ὅ.π., σ. 54.

6. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2385, ὅ.π., σ. 20.

7. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1965, ὅ.π., σ. 15.

8. Βλ. Ἀγγ. Ν. Δευτεραίου, Ὁ ἄρτος..., ὅ.π. σ. 21, ὅπου γίνεται προσφορὰ ψωμοῦ στὸ πνεῦμα τῆς στειρότητος «για νὰ γενήσῃ παιδί». Κ.Λ. ἀρ. 2387, ὅ.π., σ. 75.

9. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1982, ὅ.π., σ. 7. Πρβλ. Ἀγγ. Ν. Δευτεραίου Ὁ ἄρτος..., ὅ.π., σ. 77 που στὴν Ἀγία τῆς Λάρισας, ὅσοι ἐπισκέπτονται νήπιο, ἐναποθέτουν κοντὰ του τεμάχιο ψωμοῦ «που τὸ βλόγησε ὁ ἱερέας». Τοῦ Ἰδίου, ὅ.π., σ. 27.

10. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1975, ὅ.π., σ. 61.

δαίμονα, για προφύλαξη όλόκληρου χωριού, προσφέρουν στα δένδρα¹ αυτά σκέτη ζύμη ή ιερό ψωμί. Οί κάτοικοι στο χωριό Κέδρος² της Καρδίτσας προσφέρουν σε μόνιμη βάση ιερό ψωμί στο δαίμονα του παλαιού δένδρου, διότι «κατά την ημέρα των Φώτων οί παλιοί ύψώνανε τόν πλάτανο του χωριού», με τη βοήθεια του ιερέα και των επιτρόπων. «Στη χωριό Γιαννωτά έξω από τη Μονή της Αγίας Τριάδος είναι και τώρα το ύψωμένο δένδρο. Το ύψωσαν οί καλόγεροι σε μία τελετή, που έκαναν στο χωριό Λυκούδι 'Ελασσόνος»³.

II. ΤΡΟΠΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ

Όπως θα δούμε άμέσως πιό κάτω, ή τέλεση τών προσφορών γίνεται με κάποια μαγικότητα. Η μαγικότητα αυτή συντελεί στην πιό επιτυχία της προσφορας για ολοκλήρωση του επιδιωκομένου σκοπού.

Στά χωριά Κονιαστή⁴ και Μικρό 'Ελευθεροχώρι⁵ της 'Ελασσόνος ή προσφορά γίνεται με πέταγμα του άλατιού πάνω στη φωτιά⁶. Σε πολλά άλλα χωριά της Θεσσαλίας το πέταγμα γίνεται προς τα πίσω⁷ και χωρίς να γυρίσουν το κεφάλι τους προς το μέρος, όπου έπεσε το προσφερόμενο. Αυτό μάς θυμίζει τη συνήθεια τών αρχαίων, που κατά τις προσφορές στους χθόνιους θεούς έφευγαν «άστροφοι»⁸.

1. Βλ. Κ.Α. άρ. 1976, σ. 60 (συλλ. Μαιρης Παπαγεωργίου, Τρίκαλα Θεσσαλίας, 1953).

2. Βλ. Κ.Α. άρ. 2301, σ. 16 (συλλ. Δημ. Σ. Λουκάτου, έπαρχία Καρδίτσας, 1959). Την προσφορά έδω την κάνει ο ίδιος ο ιερέας και συγχρόνως με το εκκλησιαστικό ψωμί προστατεύει από έπήρεια κακού: «Ο παπās και οί έπίτροποι ύψώνανε για το καλό του χωριού. Μάλιστα έκαναν και χορό εκεί πέρα».

3. Άντων. Δ. Κεραμοπούλλου, Φυσιολατρεία, 'Ημερολ. 'Οδοιπορικού Συνδέσμου, έτ. Β' (1926), σ. 50.

4. Βλ. Κ.Α. άρ. 1982, δ.π., σ. 7.

5. Πρβλ. Κ.Α. άρ. 1965, δ.π., σ. 15, όπου πετούν το άλάτι πάνω στο στήθος της γυναίκας, που θηλάζει. Πρβλ. και σσ. 8-9 για τόν ξένο που έρχεται στο χωριό από μακρινό ταξίδι. Στη σ. 15 βρίσκουμε την πληροφορία, ότι για 40 ήμερες το έχουν κρεμάσει στο σώμα τους οί λεχώνες γυναίκες. 'Ακόμη Κ.Α. άρ. 1971, δ.π., σ. 33, όπου στο χωριό Βερδικούσα της 'Ελασσόνος, αν παραστή ανάγκη, δηλαδή αν αντίληφθούν την ύπαρξη του κακού πνεύματος, δεν θα χάσουν την ευκαιρία να το πετάξουν προς το μέρος, που άκουσαν κάποια φωνή. Στην Καλομοίρα της Καλαμπάκας τη θέση του άλατιού την παίρνει ή γαλάζια χάντρα' βλ. Κ.Α. άρ. 2385, δ.π., σ. 20.

6. Βλ. Κ.Α. άρ. 1975, δ.π., σ. 50 και άρ. 1976, δ.π., σ. 60.

7. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνική Μυθολογία, δ.π., σ. 96, σημείωση 2. 'Ο Πιττάκης στην 'Αρχαιολογική 'Εφημερίδα του 1852, σ. 648 μάς λέγει ότι είδε που άφησαν σε σπηλιά μείλιγματα και έφυγαν χωρίς να γυρίσουν προς τα πίσω το κεφάλι τους.

8. Πρβλ. Σοφ. Οιδ. επί Κολωνῶ 490 και 'Απολλόδωρου, 'Αργοναυτικά Γ', 1037 κ.έ.

“Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι «ἐτυπτον τὴν γῆν» ὅταν ἐθυσίαζαν στοὺς χθόνιους θεοὺς, ἔτσι καὶ κατὰ τὰ νεώτερα χρόνια στὴν ἐπαρχία τῆς Ἐλασσόνας κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσφορᾶς δημιουργοῦν κρότο καὶ θόρυβο. Οἱ δαίμονες καὶ τὰ ἀερικὰ ἀπελευθερώνουν τὸ θύμα τους, ἀν κανεὶς τοὺς φοβέριση μὲ κρότους. Ἐπὶ αὐτὴν τὴν δοξασία ἐπηρεασμένοι καὶ οἱ σημερινοὶ Θεσσαλοὶ κατὰ τὴν ὥρα ποὺ ἡ νύφη μπαίνει στὸ καινούργιο τῆς σπίτι καὶ προσφέρει κρασί στὸ δαίμονα τοῦ κατωφλιοῦ, σπάει ¹ μιὰ πῆλινη κανάτα, γιὰ νὰ γίνῃ μαζὶ μὲ τὴν προσφορὰ καὶ κρότος. Καὶ ὅταν κατὰ τὶς κηδεῖες προσφέρουν ² νερὸ στὸ πνεῦμα τοῦ νεκροῦ χύνοντάς το στὸ χῶμα, σπᾶνε ἀμέσως καὶ τὸ πῆλινο δοχεῖο. Παρὰ τὴ δημιουργία κρότου ἀποφεύγουν τὴν ὀμίλια. Χωρὶς νὰ μιλάῃ ἡ νύφη θὰ πᾶῃ στὴ βρύση νὰ προσφέρῃ στὸ δαίμονα τοῦ νεροῦ χρήματα.

Ἄλλος τρόπος προσφορᾶς εἶναι ἡ καύση. Ἡ καύση αὐτοῦ ποὺ προσφέρεται ἦταν συνηθισμένη κατὰ τὶς θυσίες στὴν ἀρχαιότητα.

Ἐτσι στὸ χωριὸ Καλομοῖρα ³ τῆς Καλαμπάκας καλεῖται «θυμίαμα καθ’ ἐκάστην ἐπὶ τοῦ κατωφλιοῦ τῆς οἰκίας». Στὴν Κρυόβρυση ⁴ ὁμοίως τῆς Ἐλασσόνας τὸ προσφερόμενο στὸ δαίμονα τοῦ κατωφλιοῦ καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ γίνεται μὲ παράχωμα. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ θυμίζει τὸ παράχωμα τοῦ ἀβγοῦ τῆς Μ. Πέμπτης στὴν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ σὲ ἄλλα θεσσαλικά χωριά, ὅπως πιὸ κάτω θὰ δοῦμε.

III. ΧΡΟΝΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ

Ὁ χρόνος τῶν προσφορῶν εἶναι ἐκεῖνος κατὰ τὸν ὁποῖο, καθὼς πιστεύουν οἱ ἀπλοῖκοι ἄνθρωποι, τὰ κακὰ πνεύματα καὶ τὰ δαιμόνια εὐρίσκονται σὲ πλήρη δικαιοδοσία.

Πρὸς τὸ πνεῦμα κοινοῦ νεκροῦ - θνητοῦ, χρόνος προσφορᾶς εἶναι οἱ στιγμές, ποὺ, ὅπως πιστεύεται, ἐπιφαίνονται οἱ νεκροί, καὶ μάλιστα, ὅταν ἐπανέρχονται ἀπὸ τὰ κάτω κόσμο. Ἐτσι οἱ ἄνθρωποι πιστεύουν, ὅτι θὰ εἶναι πιὸ ἄμεση ἡ ἐπικοινωνία τους μὲ τοὺς νεκρούς.

Στὴ Καλομοῖρα ⁵ τῆς Καλαμπάκας ἡ προσφορὰ γίνεται «στὶς κακιὲς ὄρες,

1. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 55. Πρβλ. Κ. Α. Ρωμαιοῦ, Μικρὰ Μελετήματα. Τὸ Ἁγιολίθαρ. Θεσ/κη 1955, σ. 87, ὅπου «οἱ δαίμονες, τὰ ἀερικὰ ἀφήνουν τὸ θύμα τους ἐλεύθερο, ἀμα τοὺς φερθῆ κανεὶς, ὅπως τοὺς χρειάζεται. Δὲ φτάνει μόνο νὰ τοὺς φοβέρισουν μὲ τὶς ντουφεκιές.

2. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1977, δ.π., σ. 23, ὅπου πολλὰ φορὲς ἡ προσφορὰ συνταυτίζεται μὲ τὸ μοίρασμα σὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερα ἄτομα.

3. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2329, δ.π., σ. 40.

4. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1971, δ.π., σ. 36 καὶ ἀρ. 1980, δ.π., σ. 19.

5. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 74.

ὅπως εἶναι τὰ μεσάνυχτα». Στὸ Σαραντάπορο ¹ τῆς Ἐλασσόνας καὶ στὴ Καλομοίρα ² τῆς Καλαμπάκας νύκτα καὶ πάντα μόνο μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου ³ προσφέρουν στὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ.

IV. ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΦΟΡΩΝ

Οἱ προσφορὲς εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς περιστάσεις κατὰ τὶς ὁποῖες τελοῦνται. Τὸ πρῶτο ψωμί, ποὺ ζυμώνεται ἀπὸ τὸ σιτάρι τῆς καινούργιας συγκομιδῆς, στὰ χωριά Κρούβρουση ⁴ καὶ Ἀμόριο ⁵ Ἐλασσόνας προσφέρεται στὸ πνεῦμα τοῦ χωραφιοῦ ⁶.

Στὸ χωριὸ Ἀμόριο ⁷ τὸ πρῶτο γάλα ποὺ θὰ πάρουν ἀπὸ τὰ πρόβατα προσφέρεται στὸ δαίμονα τῆς στάνης, ἐνῶ τὰ πρῶτα σταφύλια, ποὺ θὰ μαζευτοῦν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, στὰ χωριά Μαγούλα ⁸ καὶ Πρόθιο ⁹ προσφέρονται στὴν ἐκκλησία. Ἐχομε καὶ στὶς δύο περιπτώσεις μία προσφορὰ σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ στοιχεῖο ποὺ συνετέλεσε, κατὰ τὶς λαϊκὲς δοξασίες, στὴν ἐπιτυχία τῆς παραγωγῆς.

Τὸ πρῶτο γάλα τῆς λεχῶνας στὰ χωριά Ἀμόριο ¹⁰ καὶ Γιαννωτὰ ¹¹ τῆς Ἐλασσόνας καὶ στὴν Καλομοίρα ¹² τῆς Καλαμπάκας προσφέρεται στὰ πνεύματα τῶν πηγῶν καὶ τῶν ποταμῶν, γιὰ νὰ ἐξευμενισθοῦν καὶ νὰ ὑπάρχει ἀφθονία ἢ ροή, ὥστε νὰ τραφῇ τὸ νεογέννητο.

Προσφορὲς γίνονται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς μόλις γεννήσῃ ¹³ ἡ γυ-

1. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1981, δ.π., σ. 2.

2. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1966, δ.π., σ. 17.

3. Ἡ διάρκεια εἶναι χρόνος δικαιοδοσίας τῶν κακῶν πνευμάτων. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ σκότους ἢ καὶ λίγο πρὶν πέσει ὁ ἥλιος καίνε προληπτικὰ θυμίαμα (Κ.Λ. ἀρ. 2329, δ.π., σ. 40). Ἄλλοτε οἱ προσφορὲς γίνονται κατὰ τὴν ὥρα, ποὺ φεύγουν κοῖ καρκατζόλοι, γιὰ νὰ φύγουν ἐξευμενισμένοι βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 90.

4. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1971, δ.π., σ. 64.

5. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 41. Προσφέρουν στὸ πρωτόγαλα ποὺ θὰ πάρουν ἀπὸ τὰ πρόβατα.

6. Πρβλ. Κ.Λ. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 21 γιὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τῆς σπορᾶς.

7. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 41.

8. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1980, δ.π., σ. 13.

9. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1977, δ.π., σ. 23.

10. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 12. Πρβλ. καὶ ἀρ. 1965, δ.π., σ. 15.

11. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1981, δ.π., σ. 7.

12. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 20.

13. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1956, δ.π., σ. 15, ἀρ. 1969, δ.π., σ. 1, 1982, δ.π., σ. 7, 2329, δ.π., σ. 40 καὶ 2385, δ.π., σ. 20. Ἰδιαιτέρως κάνουν προσφορὲς, ὅταν ἡ νύφη ἀποχωρίζεται τὸ πατρικὸ τῆς σπιτι. Βλ. Κ.Λ. ἀρ. 1976, δ.π., σ. 26, ἀρ. 1980, δ.π., σ. 5, ἀρ. 1982, δ.π., σσ. 4-5.

ναίκα, καθώς και μόλις θα άρχισή ή λεχώνα νά βγαίνει άπό τò σπίτι της ¹ και νά πηγαίνει σέ έρμηκιά μέρη για τίς γεωργικές της άσχολίες.

Στά χωριά τής Καρδίτσας ² και στο Μικρό Έλευθεροχώρι ³ τής Έλασσόνας, άν πέση άσθένεια στα πρόβατα, προσφέρουν στο δαιμόνιο, που τὰ προσέβαλε, πρόσφορο τής Μ. Πέμπτης.

Ή άρχή και τò τέλος μίας έργασίας είναι βασικοί σταθμοί. Ό δεισιδαίμων άνθρωπος άπαλύνει τὰ αισθήματα φόβου, που τόν κυριεύουν κατά τίς στιγμές αυτές, επιχειρώντας διάφορες προσφορές προς πνεύματα και άνώτερες άπό αυτόν δυνάμεις ⁴.

Στο χωριό Πρόβιο ⁵ τής Έλασσόνας τόν τελευταίο καρπό κατά τόν άποθερισμό προσφέρουν ως δώρο στους χθόνιους θεούς. "Αμα άποθερίζανε, ένα κομμάτι του χωραφιού έμενε άθέριστο και άν έρωτηθοϋν, άπαντοϋν ότι είναι για τή ζωή του χωραφιού. "Αμα άποτρυγοϋν άφήνουν ένα κλήμα άτρυγο. Στο χωριό Γιαννωτά ⁶, μόλις τελειώσει ή ύφανση, πετάνε τò ύφάδι. Στο ίδιο χωριό τò τελευταίο προϊόν μίας έργασίας τους τò προσφέρουν στα δαιμονικά, που κατοικούν στο σταυροδρόμι, χάριν ένòς ανθρώπου, που βρίσκεται σέ δύσκολη θέση, π.χ. μίας έγκύου γυναίκας, ένώ συγχρόνως άναφέρουν και τò όνομα εκείνου για τόν όποϊον γίνεται ή θυσία.

Έχουμε προσφορές και προς τò πνεϋμα ένòς νεκρού. Στο Μικρό Έλευθεροχώρι ⁷ τής Έλασσόνας, σέ περίπτωση θανάτου λεχώνας, γίνονται προσφορές πάνω στον τάφο της. Στη Βλαχογιάννη ⁸ τής ίδιας έπαρχίας νύκτα στις 24 Δεκεμβρίου

άρ. 2385, δ.π., σ. 54. Πρβλ. και Κ.Α. άρ. 1965, δ.π., σσ. 21-22 και άρ. 981 σ. 667 (συλλ. Δημ. Λουκοπούλου, έπαρχία Έλασσόνας, 1937). Στην Καλομοίρα τής Καλαμπάνας προσφέρει ή νύφη, όταν πρωτομπαίνει στο καινούργιο της σπίτι (Βλ. Κ.Α. άρ. 2385, δ.π., σ. 51). Τή στιγμή που μπαίνει σαν νύφη στην έκκλησία (Βλ. Κ.Α. άρ. 1979, σ. 16 (συλλ. Γ. Φάκα, Βερδικούσα Έλασσόνας, 1953).

1. Βλ. Κ.Α. άρ. 1966, δ.π., σ. 17 (Γεράνεια Έλασσόνας).

2. Πρβλ. Κ.Α. άρ. 1969, δ.π., σ. 2 και 1982, δ.π., σ. 7 σέ περίπτωση βασκανίας.

3. Βλ. Κ.Α. άρ. 1965, δ.π., σ. 10.

4. Προσφορές άπό τήν έξεταζόμενη περιοχή και σέ περιπτώσεις μετεωρολογικών φαινομένων βλ. Κ.Α. άρ. 1969, δ.π., σ. 5, άρ. 1975, δ.π., σ. 60 και άρ. 2385, δ.π., σ. 75.

5. Βλ. Κ.Α. άρ. 1977, δ.π., σ. 23.

6. Βλ. Κ.Α. άρ. 1981, δ.π., σ. 6.

7. Κ.Α. άρ. 1965, δ.π., σ. 16, Κ.Α. άρ. 2936, δ.π., σ. 34, φωτογρ. 2.

8. Βλ. Κ.Α. άρ. 1970, δ.π., σ. 26. Πρβλ. και κατά τὰ Θεοφάνεια Κ.Α. άρ. 2936, δ.π. σ. 33, φωτογρ. 3.

Εικ. 1. Γιαννωτά 'Ελασσόνος. Προσφορά άλατιού και 3 κολουριδών ψωμιού σέ νεκρό.

Εικ. 2. Μικρό 'Ελεύθερο χωριό. Προσφορά τριών ψωμιών.

προσφέρουν ένα κομμάτι ψωμί «για να φάνε και οί νεκροί». Στα Κανάλια ¹ τῆς Καρδίτσας τὴν Μ. Πέμπτη προσφέρουν ψωμί και ἄλλα φαγώσιμα για «τ'ς ψυχές. Αὐτὰ τὰ φτειάνουμι γιατί 'κείν' τὴ μέρα βγαίνουν οί ψυχές κί γυρίζουν λιέ μ' τ'ς 'Ανάληψ'ς κί τὰ πααίν' στοῦ κοιμητήρ' κί τὰ πιτάει μέσα για να φᾶν τὰ κόκαλα για τ'ς ψυχές».

Κατὰ τὰ Χριστούγεννα και τὴν Πρωτοχρονιά στα χωριά Τύρναβος, Καλομοίρα, Πύθιο, Λυκούδι και Δομένικο ἔχουμε προσφορές σὲ ἀγίους. Συγκεκριμένα στο χωριὸ Πύθιο, ὅταν κόβουν τὴ βασιλοκουλούρα, λέγουν, ὅτι «τὸ κομμάτι τοῦ 'Αγίου Βασιλείου τ' ἀφήνουν ὅλη τὴ νύχτα στο τραπέζι για νά'ρθη ὁ "Άγιος Βασίλειος.

Ὁ σχεδιασμός τῶν διαφόρων περιουσιακῶν στοιχείων πάνω στο πρωτοχρονιάτικο ψωμί θεωρεῖται σὰν παράσταση και προσωποποιεῖα τοῦ ἀντιστοίχου δαίμονα (π.χ. τοῦ δαίμονα τοῦ σίτου, τοῦ χωραφιοῦ, τοῦ πουρναριοῦ, τοῦ κοπαδιοῦ, τῶν βοδιῶν κ.ἄ.) και ἀποσκοπεῖ ἢ προσφορὰ τοῦ ψωμιοῦ στα στοιχεῖα αὐτά. Ὁ τεμαχισμός ὅμως τῆς κουλούρας και τὸ φάγωμα τῶν κομματιῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ και σύμφωνα μὲ τὴν θεοδυναμικὴ ἀντίληψη, πού ἐπικρατεῖ στοὺς πρωτόγονους, θεωρεῖται, ὅτι τὸ θυσιαζόμενο περιέχει κάποια δύναμη. Ἡ δύναμη αὐτὴ στὴ συνέχεια, καθὼς πιστεύεται, μεταβιβάζεται σ' αὐτοὺς, πού τὸ τρώγουν.

V. ΕΙΔΗ - ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΙ

Προσφέρονται κατὰ κύριο λόγο εἶδη, τὰ ὅποια προέρχονται ἀπὸ τὴν παραγωγή τῶν χωρικῶν, δηλαδὴ ἐκεῖνο πού μὲ τὴν ἐργασία του ἔχει κερδίσει ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος. Και τοῦτο γιατί τις περισσότερες φορές, αὐτὰ ἐπιδιώκει διὰ τῆς προσφορᾶς νὰ ἐπαυξήσει.

Στὸ Σαραντάπορο ² τῆς Ἐλασσόνας προσφέρουν ἕνα ρόδι, ἐνῶ στὴν Κρυόβρυση ³ τῆς ἴδιας ἐπαρχίας προσφέρουν τῆς Ἀναλήψεως, ἡμέρα τῶν νεκρῶν στοὺς τάφους κόλλυβα, σιτάρι βρασμένο, κρασί και ψωμάκια ⁴. Ὅταν βγαίνουν οί ψυχές

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2960, σ. 278 (συλλ. "Άννας Ἰ. Παπαμιχαήλ, ἐπαρχία Καρδίτσας, 1965). Πρβλ. και Κ.Α. ἀρ. 1976, ὁ.π., σ. 60.

2. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1969, ὁ.π., σ. 21.

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1971, ὁ.π., σ. 62.

4. Πρβλ. Ι. Ε. Κ α λ λ ι τ σ ο υ ν ἄ κ η, Ἑπταδικαὶ ἔρευναι, Ἄθηνᾶ 33(1928), σ. 159, ὅπου «και σπονδὴν τέλεσον ἀπὸ οἴνου και μέλιτος και γάλακτος και ὀμβρίου ὕδατος ἐπὶ πλακοῦντας ἐπτὰ και πόπανα ἐπτὰ».

ἀπὸ τοὺς τάφους στὴν Καρδίτσα ¹ καὶ στὴν Μαγούλα ² τῆς Ἐλασσόνας «φτειά-
νουμι πῆτις κὶ κριάς». Ψωμί ἢ ζυμαρὶ ρίχνουν στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, πρὶν πρω-
τοβγῆ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς μίᾳ λεχώνα νύχτα ἔξω στὰ κτήματα ³. Ψωμί θὰ ρίξουν
σὲ τρία σταυροδρόμια στὸ χωριὸ Γεράνεια ⁴ τῆς Ἐλασσόνας, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν
τις Νεράιδες καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὸ ἀρπαγμένο παιδί.

Μαζὶ μὲ τὸ ψωμί πολλὲς φορές ὑπάρχει στὴ προσφορὰ καὶ ποσότητα κρασιοῦ.
Ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ πετάει τρεῖς μπουκιὲς ψωμί καὶ χύνει καὶ ἀνάλογο κρασί
στὴν πόρτα, ἀπὸ ὅπου θὰ περάσῃ τὸ παιδί τῆς πηγαίνοντας γιὰ τὴ νύφη ⁵.

Στὰ Γιαννωτὰ ⁶ τῆς Ἐλασσόνας καὶ στὴν Καλομοῖρα ⁷ τῆς Καλαμπάκας,
ὅταν ἡ νύφη μπαίνει στὸ καινούργιο τῆς σπίτι, χύνει κρασί στὸ κατώφλι, καθὼς ἔρριξε
κρασί στὸ ἴδιο μέρος, ὅταν ἔφυγε ἀπὸ τὸ πατρικὸ τῆς σπίτι. Στὰ χωριὰ Βερδικούσα ⁸,
Βλαχογιάννη ⁹ καὶ Ἀμούριο ¹⁰ τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνας ἡ νύφη χύνει κρασί στὸ
χῶμα καὶ στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας, ὅταν πηγαίῃ γιὰ τὴ στέψη.

Ἄλλα ¹¹ προσφερόμενα εἶναι σουσάμι ¹², ἀλάτι ¹³, δαχτυλίδια ἀσημένια καὶ
μεταλλικὰ χρήματα. Χρήματα προσφέρει στὸ δαιμόνιο τοῦ πηγαριοῦ ἢ τῆς βρύσης
ἢ νύφη κατὰ τὴν ἐπίσκεψή τῆς στὸ μέρος αὐτὸ σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς Ἐλασσό-
νας ¹⁴. Στὴν Καλομοῖρα ¹⁵ τῆς Καλαμπάκας ἡ προσφορὰ αὐτὴ λέγεται χαρακτη-

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 3026, δ.π., σ. 139.

2. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1980, δ.π., σ. 5.

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1966, δ.π., σ. 17 καὶ ἀρ. 2385, δ.π., σ. 63.

4. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1966, δ.π., σ. 19. Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου Νεοελλ. Μυθολογία,
δ.π., σ. 116.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 981, δ.π., σ. 667.

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2370, δ.π., σσ. 13-14. Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, δ.π., σσ. 21-22 καὶ ἀρ.
1976, δ.π., σ. 26.

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 55. Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 1976, δ.π., σ. 26, ἀρ. 1980, δ.π.,
σσ. 5-6, ἀρ. 1982, δ.π., σσ. 4-5.

8. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1979, δ.π., σ. 16.

9. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1970, δ.π., σ. 15.

10. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 25.

11. Κρανία καὶ κέρατα ζῶων ὡς ἀλεξίκακα προσφέρονται στὰ κτήματα στὸ χωριὸ Βερδι-
κούσα Ἐλασσόνας (Κ.Α. ἀρ. 1971, δ.π., σ. 33).

12. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 4.

13. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1982, δ.π., σ. 7, ὅπου ὁ κρότος τοῦ καιομένου ἀλατιοῦ πού τὸ «πιτᾶ
στὴ φωτιά» εἶναι στοιχεῖο τῆς ἀποδοχῆς ἢ ὄχι τῆς προσφορᾶς.

14. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, δ.π., σ. 23. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 29, ἀρ. 1971 δ.π., σ. 25, ἀρ. 1974,
δ.π., σ. 27, ἀρ. 1975, δ.π., σ. 42 καὶ ἀρ. 1977, δ.π., σ. 10.

15. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 63.

ριστικά «ἀσήμωμα τῆς βρύσης» καὶ στὸ Δομένικο¹ τῆς Ἐλασσόνας «ἡ νύφη ἔρριξε τὸ σπόρο». «Ὅταν στὸ χωριὸ Καροπλέσι² προσφέρουν σ' ἐρημικὸ μέρος χρήματα λέγουν χαρακτηριστικὰ «πάρτα, μπάρμπα, τὰ λεφτά, δὲν τὰ θέλω» καὶ στὸ τέλος «πάρτα, διάουλε».

Τὸ ἀντίδωρο, τὸ θυμίαμα καὶ τὸ ἁγιασμένο νερὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ κάθε τι ἄλλο ἐκκλησιαστικὸ θεωροῦνται ὡς ἀποτελεσματικώτερα³. Τὰ Φῶτα στὴν Καλομοίρα τῆς Καλαμπάκας⁴ ὅλοι οἱ κάτοικοι θὰ ρίξουν στὰ κτήματα καὶ στὰ ζῶα τους ἁγιασμένο νερὸ. Θυμίαμα καίνε στὸ κατώφλι σὲ πολλὰ χωριά προτοῦ μποῦν στὸ σπίτι τους, ὅταν ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὶς γεωργικὲς ἀσχολίες τους νυκτερινὴ ὥρα.

Τελικὰ ἔχουμε τὴν προσφορά αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ μιάνθηκε ἀπὸ τὴ δαιμονικὴ ἐπήρεια σὲ κάποιον ἅγιο ἢ σὲ αὐτὸν τὸν δαίμονα⁵. Ἡ προσφορά αὐτὴ πρὸς τὸν ἅγιο γίνεται γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴ συμπαράστασή του καὶ νὰ ἐπανορθωθῇ ἡ βλάβη, τοῦ ἔκαμε τὸ δαιμόνιο. Ἡ προσφορά τοῦ μiasμένου στοιχείου στὸν ἴδιο τὸ δαίμονα ἀποβλέπει στὸ νὰ ἱκανοποιηθῇ ἔστω καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ δαιμόνιο καὶ νὰ σταματήσῃ τὸ κακό.

Τὴν πρώτη περίπτωση τῆς προσφορᾶς στὴν ἐξεταζόμενη περιοχή συναντᾶμε στὸ χωριὸ Ἀμόριο⁶ Ἐλασσόνας. Ἄν κανένας εἶναι ἄρρωστος ἀπὸ δαιμονικὸ τὸν προσφέρουν στὴν Ἁγία Παρασκευὴ ἢ τὴν Παναγία, καὶ, καθὼς πιστεύουν, ἂν ἡ Παναγία δεχθῇ τὴν προσφορά τὴν ἐπόμενη ἡμέρα θὰ γίνῃ καλά, ἀλλιῶς θὰ πεθάνῃ.

Τὴ δεύτερη περίπτωση τῆς προσφορᾶς τὴ συναντᾶμε στὴν ἐξεταζόμενη περιοχή σὲ πολὺ περισσότερα παραδείγματα. Τὸ χαλασμένο δόντι, ἐπειδὴ θεωρεῖται σὰν ἀποτέλεσμα δαιμονικῆς ἐπενέργειας, τὸ προσφέρουν στὸ δαίμονα τῆς στέγης, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακό. Στὴ Μαγούλα⁷ τῆς Ἐλασσόνας, τὸ πετᾶνε στὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ λέγοντες «νὰ κουκουλίτκου κι δῶ'μ' σιδηρίτκου». Στὸ Λυκούδι⁸ ἀπὸ τὴν ἴδια περιοχή τὸ πετᾶνε ψηλὰ στὸ φουῦρνο καὶ λένε «νὰ κουκουλένιο καὶ δῶ'μ' σιδερένιο».

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1972, σ. 9 (συλλ. Χρ. Παπαδημητρίου, Δομένικον Ἐλασσόνας [1952]).

2. Βλ. Δ.η.μ. Σ.τ. Τόλη, Τὸ χωριὸ Καροπλέσι καὶ ἡ περιοχή Ἀγράφων. Ἱστορία - Λαογραφία. Θεσσαλονίκη 1969, σ. 203.

3. Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 826, σ. 19 (συλλ. Ἀθην. Οἰκονομίδη, Καρὰ Ὀλύμπου, 1927), ἀρ. 2301, ὅπ.π., σ. 586, φωτ. 4 καὶ 5.

4. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2329, ὅπ.π., σ. 40 καὶ ἀρ. 2385, ὅπ.π., σ. 90.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1969, ὅπ.π., σ. 2.

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, ὅπ.π., σ. 56.

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1980, ὅπ.π. σ. 3.

8. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, ὅπ.π., σ. 22.

Εικ. 3. Μικρό Έλευθεροχώρι Έλασσόνος. Προσφορά ψωμιών κατά τὰ Θεοφάνεια.

Εικ. 4. Άηδονοχώρι Έλασσόνος. Ύψωση άρτου μετά τή λειτουργία.

Στὸ χωριὸ Ἀμούρι¹ ὁ πετεινὸς ποὺ λάλησε σὰν κότα, καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θεωρεῖται φορέας δαινομικότητας, προσφέρεται στὸ δαίμονα τῆς στέγης². Στὸ ἴδιο χωριὸ δίνουν στὴν ἴδια τὴν κότα νὰ φάη τὴν ἀρρώστια της,³ τὴν «τσίφαν, γιὰ νὰ θεραπευθῇ. «Τίφα» εἶναι μία ἀρρώστια, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἔλλειψη νεροῦ καὶ πάρουσιάζεται κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα τῆς κόττας. Προσφέρουν στὴν ἐπικίνδυνη δύναμη αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ κακὸ, ποὺ ἢ ἴδια δημιούργησε. Αὐτὴ τὴ προσφορά πρὸς τὸ κακὸ πνεῦμα μποροῦμε νὰ ποῦμε, ὅτι τὴ θέλει, τὴν ἐπιδιώκει τὸ ἴδιο τὸ κακὸ πνεῦμα.

Χαρακτηριστικὴ διήγηση ἀπὸ τὸ χωριὸ Λυκούδι τῆς Ἐλασσόνας⁴ ἔχει ὡς ἐξῆς: Ὁ ληστὴς Γκαντάρας, ὅταν σκοτώσε κάποιον, «τὸν ἔπιασε τὸ αἷμα, δὲν μποροῦσε νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴν θέση του, ποὺ ἦταν ξαπλωμένος. Ἐπὶ δέκα λεπτὰ τὸν φύλαγε στὴ θέση αὐτὴ ὁ σύντροφός του. Ἐπειτα ἐπῆρε τὸ μαχαίρι, ἔγλειψε τὸ αἷμα καὶ μετὰ σκοτώθηκε».

Παρατηροῦμε, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ σκοτωμένου ζητοῦσε ἀνάλογη προσφορά, τὸν εἶχε καθηλωμένο τὸ ληστὴ καὶ μόλις ὁ τελευταῖος συνταυτίστηκε μὲ τὸν σκοτωμένο, γλείφοντας τὸ αἷμα του, τοῦ δόθηκε σὰν θυσία, δηλαδὴ αὐτοκτονήσε. Αὐτοκτονεῖ ὁ ληστὴς καὶ ἔχουμε ἀναγκαστικὴ προσφορά, ποὺ τὴν ἐπιβάλλει τὸ πνεῦμα τοῦ νεκροῦ.

Πολλὲς φορὲς παρατηροῦμε προσφορά δαιμονικότητας πρὸς τὸ δαίμονα προληπτικά, γιὰ νὰ ἐκανοποιήσουμε τὴ δαιμονικὴ δύναμη καὶ νὰ σταματήσῃ νὰ ἐπενεργῇ. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, τὸ πρὸς τὸ θεῖο καὶ ἁγίουσ προσφερόμενο εἶναι λευκοῦ χρώματος. Στὴ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ προτιμᾶται ὁ λευκὸς πετεινὸς καὶ τὰ λευκὰ περιστέρια. Τὰ νεώτερα χρόνια τὸ ἀρνί, ποὺ σφάζεται τὸ Πάσχα, πρέπει νὰ εἶναι λευκοῦ χρώματος⁵. Ἐπίσης ἀποφεύγουν νὰ προσφέρουν μαῦρα⁶ σταφύλια τοῦ Σωτῆρος (6 Αὐγ.) καὶ τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτ.) στὴν ἐκκλησία, «γιὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν οἱ ἅγιες ἡμέρες».

1. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 45.

¹Αθήνα 1979, σ. 161.

2. Πρβλ. Γ. Ν. Αἰκκατερινίδη, Νεοελληνικὲς αἱματηρὲς θυσίαι, διδακτορικὴ διατριβή, Ἀθήναι 1979, σ. 161.

3. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1974, δ.π., σ. 54.

4. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, δ.π., σ. 62.

5. Πρβλ. Γ. Α. Βέκκερ, Χαρικλῆς. Εἰκόνες Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐθίμων. Τὸ Συμπόσιον. Ἐπτάλοφος 2(1870), τεύχ. 3, σ. 338 «...καὶ ἄλλοι κρατοῦντες ἐλεφάντινα κἀνίστρα ἐμοίραζον τὸν λευκότετον ἄρτον».

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1971, δ.π., σ. 63. Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 2382, δ.π., σ. 406 ποὺ στὸ χωριὸ Καλομοῖρα τῆς Καλαμπάκας ἀποφεύγουν τὸ μαῦρο σταυρὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Ἀποκεφαλιστῆ (29 Αὐγ.).

Ἐπομένως ὁ θυσιαζόμενος μαῦρος πετεινός¹, πού γιὰ τοὺς ἀρχαίους ἔχει σχέση μὲ τίς θυσίες τῶν καταχθονίων θεῶν προσφέρεται στὸ δαίμονα σὰν στοιχεῖο δαιμονικότητος². Ὁ δαίμονας φοβᾶται τὸ μαυρομάνικο³ μαχαίρι. Στὸ χωριὸ Δομένικο⁴ τῆς Ἐλασσόνας ὁ μαυροκέφαλος διώχνει «τοὺς Καρκατζαλαίους». Στὸ χωριὸ Καλομοίρα⁵ τῆς Καλαμπάκας δὲν εἶναι ἀρκετὸς μόνο ὁ σταυρὸς πού πέφτει στὸ νερό, γιὰ νὰ διωχθοῦν «οἱ Καρκατζόλοι», ἀλλὰ χρειάζεται καὶ τὸ λάλημα τοῦ μαύρου πετεινοῦ. Ὁ μαῦρος πετεινὸς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα θεωρεῖται, ὅτι ἀπομακρύνει τὸ δαιμόνιο. Ἔτσι λοιπὸν στὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς μας Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι⁶ Ἐλασσόνας καὶ Καλομοίρα⁷ Καλαμπάκας προσφέρουν γιὰ ἐκδίωξη τοῦ δαίμονα πάνω στὴ λεχώνα ἢ πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ ἀντικείμενα σὲ μαῦρα χρῶμα.

Παραπλήσια τῆς προσφορᾶς μὲ μαῦρο χρῶμα εἶναι καὶ ἡ προσφορὰ τῆς στάχτης. Ἡ ἀρχαία δοξασία, ὅτι ἡ σταχταριά εἶναι μέρος πού μαζεύονται δαιμόνια εἶναι ὀλοζώντανη καὶ κατὰ τὰ νεότερα χρόνια στὰ χωριὰ Λυκούδι⁸ καὶ Πρόθιο⁹ τῆς Ἐλασσόνας καθὼς καὶ στὴ Καλομοίρα¹⁰ τῆς Καλαμπάκας. Στὴν Καλαμπάκα δὲν τὴν πετοῦν νυκτερινὴ ὥρα, οὔτε καὶ τὴ δρασκελάει ἢ λεχώνα.

1. Βλ. Anna J. Papamichael, *The laying of sacrifices under the foundations of buildings, etc.*, Helsinki 1974, σ. 1 κ.έ. καὶ Neo-Hellenica IV (1981), σ. 211 κ.έ.

2. Πρβλ. Κ.Α. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 7, ὅπου στὸ χωριὸ Σαραντάπορο μαυράδα στὴν ὀμοπλάτη τοῦ ἀρνιοῦ ἢ τοῦ κατσιοῦ εἶναι προμήνυμα θανάτου. Μαυρίλες στὸ σῶμα «ἦρθε τὸ φάντασμα τὴν ὥρα πού κοιμᾶσαι». Κ.Α. ἀρ. 1979, δ.π., σ. 19, ἀρ. 2385, δ.π., σ. 78. Πρβλ. ἀκόμη καὶ Κ.Α. ἀρ. 1976, δ.π., σ. 37, πού στὰ Τρίκαλα τῆς Θεσσαλίας τὸ μαῦρο εἶναι σημάδι τοῦ κακοῦ. «Βάσκανοι ἄνθρωποι θεωροῦνται οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μαῦρα μάτια. Κ.Α. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 1, «ματιάζουσαν συνήθως οἱ ἔχοντες μαῦρα μάτια. Καὶ Κ.Α. ἀρ. 62, σ. 107 (συλλ. Ἀποστ. Ἀλεξάνδρῃ, Κύμη Εὐβοίας, 1919): «ἴνα μὴ εισέλθωσι τὰ δαιμόνια» κρεμοῦν κατὰ τὴ γέννηση παιδιοῦ μαῦρο χρῶμα πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

3. Στὸ χωριὸ Σαραντάπορο (Κ.Α. ἀρ. 1969, δ.π., σ. 14) τὸ μαυρομάνικο μαχαίρι καὶ τὸ κάρβουνο προλαμβάνουν τὸν δαίμονα. ΚΑ ἀρ. 1969, δ.π., σ. 1, ὅπου ἡ μαύρη σφραγίδα στὸ μέτωπο μικροῦ παιδιοῦ ἐπενεργεῖ προληπτικά. Μαῦρο ὕψασμα ρίχνουν στὴν πόρτα τῆς οἰκίας στὸ χωριὸ Μικρὸ Ἐλευθεροχώρι γιὰ νὰ προλάβουν τὴ βασκανία (Κ.Α. ἀρ. 1965, δ.π., σ. 15. Κ.Α. ἀρ. 1982, δ.π., σ. 7). Πρβλ. Ἀννης Παπαμιχαήλ, Χρῆσις τῶν μετάλλων εἰς μαγικάς, δεισιδαίμονας καὶ ἄλλας ἐνεργείας εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ λαοῦ, ΕΛΛΑΔΙΣ (1964), σ. 68 κ.έ.

4. Βλ. ἀρ. 1972, δ.π., σ. 13.

5. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 90. Πρβλ. καὶ Ζωγράφειος Ἀγών, τόμ. 1 (1891), σ. 13, ὅπου «ὁ καθόλου μέλας ἀλέκτωρ θεωρεῖται ἀλεξιτήριον κατὰ παντὸς δαιμονίου».

6. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1965, δ.π., σ. 15.

7. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2329, δ.π., σ. 40. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 20.

8. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1975, δ.π., σ. 63.

9. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 1977, δ.π., σσ. 14-15.

10. Βλ. Κ.Α. ἀρ. 2385, δ.π., σ. 20. Πρβλ. καὶ Κ.Α. ἀρ. 1975, δ.π., σ. 19.

Ἐπαναλαμβάνουμε αὐτὸ πού καί πιὸ πάνω εἶπαμε. Στὸ χωριὸ Κεραμίδι τῆς Θεσσαλίας τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων, πού φεύγουν οἱ Καλικάντζαροι, οἱ νοικοκυρές προσφέρουν στὰ δαιμόνια αὐτὰ προσφορά, πού περιέχει δαιμονικότητα, δηλ. τὴ στάχτη: «κάθε γυναίκα πρέπει τὸ πρωὶ αὐτὸ νὰ ρίξῃ ὅλες τὶς στάκτες, πού μαζεύουν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα, τριγύρω στὸ σπίτι της, γιὰ νὰ φύγουν οἱ Τζῶγες»¹.

Εικ. 5. Ἀηδονοχώρι Καρδίτσας, τὸ ὕψωμα. Προσφορὰ ἄρτου, 26 Ἰουλίου 1959, Ἁγ. Παρασκευῆς.

1. Βλ. Ἄρ. Δ. Παπαχατζοπούλου, Τὸ Κεραμίδιον, Θεσσ. Χρονικά 2(1931), σ. 131.

RÉSUMÉ

Des sacrifices primitifs non sanglants et des offrandes dans le culte populaire des Thessaliens

par Angelos N. Deftereos

L'auteur explique le fait que le paysan de Thessalie attribue le succès ou l'échec de ses efforts à des forces surnaturelles par l'incapacité des gens du pays d'obtenir le résultat souhaité.

Le sentiment de la peur qui s'est emparé du paysan thessalien l'amena à s'efforcer d'apaiser les puissances non naturelles qu'il considère comme des démons ou comme des esprits. Parmi les puissances à apaiser le paysan a aussi classé ses morts. Or, dans son effort d'apaiseΔent, il fait une offrande de tout ce qu'il peut trouver, en particulier des produits de la terre.

Les endroits où ont lieu les offres sont précis: le feu, les tombes des morts, le seuil de la porte de la maison, le toit de la maison, le four où l'on fait cuire le pain, la cour de l'église, les champs cultivés et les vignobles, les quatre points cardinaux dans l'horison, la fontaine du village, les carrefours des chemins ruraux, les vieux arbres.

Les manières dont on fait l'offre sont, elles aussi, bien précises. Ainsi jette-t-on les offrandes bruyamment par terre, sans parler, ou bien on les brûle.

Le moment propice pour faire l'offre sont les heures pendant lesquelles, suivant le croyance populaire, circulent les mauvais esprits. C'est essentiellement la nuit.

On apporte les offrandes au début ou à la fin d'un travail, d'une étape de la vie des humbles gens: quand on coupe les premiers raisins de l'année, à la première traite d'un animal laitier, au pétrissage du premier pain. De même à la sortie de la mariée se rendant à la cérémonie du mariage, au premier allaitement de la femme qui vient d'accoucher, à la première sortie de la femme accouchée de sa maison, à la fin d'un travail de tissage au métier.